

ותפא"י, וביומא ד' ט"ז ע"א ומאירי שם עיי"ש ואכמ"ל.

לאות ס"ו. סוף ד"ה בדברינו צ"ל: והבי ראיתי להח"ס ז"ל עה"ת פ' דברים בדרוש לו' אב שבפרשו כוונת הקינה של על זה היה דוה לבנו וגו' כותב בתוך דבריו בפשיטות דקיי"ל דקדושה שניה לא בטלה וחזר הקרב גם עתה יומת ושכינה לא זוה מכותל מערבי עיי"ש.

לאות ע"א. בענין איסור הושבת גר תושב בירושלים נוסף לציין בזה לעיין בביאור הנפלא שכותב בזה המשך חכמה פ' תצא ד"ה עמך ישב, ובנוגע למה שהבאנו בפנים מדברי התוס' בכתובות שכו' דבעיר שרובה עכו"ם בטלה קדושת היקף חומה, נוסף לציין לעיין מ"ש הרש"ש שם בכתובות, וכן בחזו"א מועד סי' קנ"ד אות ג' עיי"ש.

לאותיות ע"ט-פ"ג.

לכל הדברים האמורים בפנים אוסיף לצטט מה שמצאתי דבר נפלא בספר ערבי נחל עה"ת פ' בלק ד"ה ובזה אני מבאר, על אודות הכותל המערבי. וכה דבריו: ומה מתקו לחיך דברי ספר ש"כ על התורה שכתב כי תחת עובי כותל מערבי 80 מצומצם ונכווץ כל המקומות המקודשים עד שאפשר להיות שקדושת כל ירושלים מצומצם שם עכ"ל. והדברים מופלאים ומקבלים מתיקות יותר ע"פ פירשו של הספר מגן ושמם שמובא בפנים אות פ"ג דמבאר דז"ש השיב אחור ימינו, ר"ל, דהיתה הקדושה הולכת למערב וזהו דכתיב אחר כחלנו על שהיא בכוה"מ הנקרא אחור.

לאות פ"ה.

אודות קושית הח"ס איך הי' נחמיה שובר בשערי ירושלים וכו', כתב לי ידידי הרח"ג חה"ש מוה"ר יוסף קאפח שליט"א בזה"ל:

ידידי הגאון המפורסם ראב"ד ירושלים

כמוהר"ר אליעזר יהודא וולדינברג שליט"א

בענין שבירת נחמיה בחומת ירושלים, כל אותו דיון רק לפי נוס' רש"י ופירושו, אבל לנוס' ראב"ע ורד"ק במכלול "שבר בחומה" בשין שמאלית, וכך פירש ראב"ע לשון סברא כלומר חושב ומעיין בחומות, ותימה על המנחת שי שמזכיר נוסחא זו רק בשם ראב"ע ורד"ק, ולא ראה שכך נוס' המדקדק הגדול רבינו סעדיה גאון בסדרו עמוד רמ"ב "למען תרשתא טובב בחומות אשר הם פרוצים". ואף לגירסת רש"י בשין ימנית זכורני פירוש בשם רב האי גאון שאמנם דעתו לגרוס כרס"ג בשין שמאלית, אלא שאף אם נמצא ספרים בשין ימנית פירושה מענין תשבורת כלומר מודד בפרצות החומות כדי לחלקם בין בתי האבות לבנותם, אלא שלא יכולתי לזכור

שבועות ואזהרותיהם בהיות וכבר היתה "פקידה" לעליה והתנחלות [ויש לעיין עוד בפנ"י כתובות שם מ"ש לחלק בין גדר של פקידה ובין גדר של עת וחפץ, וכן מה שיש לדון על אגדות חלוקות בזה עיי"ש] וכבר דיברו בכיוון זה עוד כמה גדולים ואכמ"ל.

ובספר שפת אמת למהר"מ חאגיז ז"ל ראיתי דמדי דברו על חובת העליה לא"י והטיחו דברים על המתרשלים ומרפים ידיים מכך כותב בתוך דבריו (בעמוד 28) בלשון: "וגם מחזיקים דברי ציפצופים באומנם רבותינו ז"ל שלש שבועות השביע הקב"ה את ישראל וכו'". ולא ראיתי בהמשך דבריו שיבאר כוונתו בזה מדוע חשב זאת להם בהחזיקם במאמר זה לסיבת התרשלותם כדברי ציפצוף, ולא נדע איפוא אם זאת גמפני שחשב לחלק בין עליית רבים כאיש אחד לבין עליית יחידים יחידים, כפי שאחרים מחלקים [יעיין ברשכ"ש סי' ב' ועוד, ובאבנ"ז שם] או אולי חשב לומר דא"ה ג"כ כבר פרצו הגדר בזה ולכן כבר הותרו גם לנו, כעין שמצינו כתוב לחלק כן בהאיסור של אל תצר את מואב כדאיתא בתוס' ב"ק ד' ל"ח ד"ה נשא משה, ויעיין מזה גם בפנים אות ל' יעו"ש, ויש להאריך.

לסימן א אות מ"ו. עפי"ד הגר"א בשה"ש המובא בפנים מובנת היטב תפלתנו: "והראנו הבנינו ושמחנו בתיקוננו", וכך הרי מביא גם בפ' ש"ח יצחק בשם הגאון האמיתי מהרי"ל דיסקין זצ"ל שביאר הכוונה "והראנו בבנינו" זה הבנין המשוכלל מלמעלה. "ושמחנו בתיקוננו" הוא העמדת שערים, שזקני ישראל יעמידו השערים הנגנזים, והמעמיד דלתות בבית כאלו בנאה כמבואר בב"ב נ"ג, ובזה תהיה השמחה שלימה.

לאות ס"ג. אודות השטח הפנימי שמצד החומה הדרומית, יש להוסיף, דלו אפילו נכונה ההשערה שישנם סימנים מיכחים שבחומה הדרומית שכיום היו שני שערי חולדה (דבר שהתחילו לאחרונה לפקפק גם המחזיקים א"ע ליודעי דבר) מ"מ אין לקבוע אפ"ה מזה שתמה שם חומת הר הבית, דראה זאת הבחנתי, דהר"ש בפ"ק דמדות מ"ג מבאר דז"ש במשנה חמשה שערים היו להר הבית שני שערי חולדה מן הדרום וכו', הכוונה לשערים שהיו לחומת עזרת נשים המקפת כל ההר לפנים מן החיל ע"ש, ויוצא איפוא לפי"ז שלצד דרום היה משוך מחוץ לשערי חולדה עוד כעשרים אמה שהיה שייך לשטח הר הבית, דהא מחומת הר הבית היה איזה שטח פנוי עד הסורג, ומהסורג עד חומת עזרת נשים תפס עשר אמות שהיה שטח החיל כמבואר שם בפ"ב. ולדעת הרבה מפרשים היה הסורג וכן החיל מקיף לכל הצדדים יעוין בפ"ב דמדות שם מ"ג ובתי"ט

הקדש, ד' י"ז. שמתוך עובדא דקעביד בנפשיה התעורר לבירור זה, וז"ל: ובבאי פה צלצ"ח טובב"א נכנסתי ליסודות שבנה דוד שהם בקרקע הר הבית דרך גלגול מחילות שהיה המקום צר מאד אין דרך לנטות וראיתי שם חלול שיש לכנסיה של גוים באותו מקום שקוראים מדרש שלמה וסבור הייתי שמחילות לא נתקדשו אף שבתוך העזרה ומותר לכל אדם לבא שם שאין קדושתן כקדושת העזרה. אח"כ חל עלי הספק דהא דאמר ר' יוחנן דמחילות לא נתקדשו היינו מחילות הפתוחות להר הבית אבל פתוחות לעזרה הרי הם כקדושת העזרה דבתר פתיחתן אוליגן כדאי' בכיצד צולין וכו' ואמרינן בפ"ב דזבחים גבי נעקרה אבן ועמד במקומה ועבד, פשיטא דכי קדיש דוד עד ארעית תהומא קדיש, אלמא כל קרקעית העזרה היא קדש וכיון שכן מחילות הו"ל כלשכות בנויות בקדש ופתוחות לקדש ולחול דכקדש הם. ונראה דהא ליתא, דאם איתא דהא דאמר ר' יוחנן מחילות לא נתקדשו היינו דוקא בפתוחות להר הבית שאין להם פתח לעזרה כלל, א"כ מאי אריא מחילות אפילו לשכות ממש הבנויות למעלה בעזרה אם פתוחות לחול תוכן חול ומאי אולמיהו דלשכות טפי ממחילות אלא ודאי דמחילות אפילו אם יש להם פתח לעזרה לא נתקדשו, משא"כ בלשכות. ואיתה שאמרו כי קדיש דוד עד ארעית תהומא קדיש יש לדחות שרוצה לומר שאם היו מורידין קרקעית העזרה עד למטה לעשותה עזרה היא מקודשת כקדושת העזרה כי היא דנעקרה אבן ועמד במקומה שהיא מקודשת כאילו היתה שם אבן, אבל כל שיש קרקע למעלה ברצפת אבנים שהוא העזרה עצמה או שתחתיו הוא חול גמור אם לא שפתוח לקדש לבד דלא קדיש דוד כי אם ארעית תהומא לעשותה עזרה.

לאחר דבריו אלה מביא שם המגיד מראשית דעת כמה מפרשים שמבארים דלא כדבריו, ודוחה דבריהם, ומסכם את ההלכה וכותב וז"ל: עלה בידינו שמחילות לא נתקדשו כלל ואפילו קדושת הר הבית אין בהן אע"פ שפתוחות לתוכן, דלא נתקדש אלא מה שלמעלה ולא מה שבקרקעיתה, אבל כשפתוחות לעזרה לבד הן קדש ולא משום שהן תחת העזרה אלא משום שיש להם פתח שם, דכל הפתוח לעזרה כעזרה הוא, אבל אם הם פתוחים לחול ולעזרה תוכן חול גמור, ולא דמי ללשכות בנויות בקדש ופתוחות לכאן ולכאן, אלא דמו לבנויות בחול ופתוחות לקדש ולחול שתוכן חול גמור, משום דאפילו קדושת הר הבית אין להן למחילות, ומותר ליכנס היום במחילות עפר שתחת העזרות, שאפי' אם היו פתוחים לקדש תוכן חול, ומעשים בכל יום שנכנסין ליסודות המקדש הקהל כאחד אנשים ונשים וטף, דשם יש דרך מחילות תחת קרקע המקדש, ולא פקפק בה אדם מעולם אף מי שהוא זהיר שלא ליכנס בהר הבית, אלא באם יכנס

כעת היכן הוא פירושו של רב האי גאון, ובכל אופן הרי נס' רוב הספרים שבידינו כיום בשין שמאלית. בכל הכבוד הראוי

ובהוקרה

יוסף קאפח

עכ"פ בנוגע לכוה"מ לכל הדיעות ולכל הפירושים אסור לנתוח מאבניו כנתבאר בפנים, ואוסףי בזה מה שמצאתי שאלה מענינת אודות אבני הכוה"מ בספר שו"ת יד הלוי להגאון מוירצבורג ז"ל הגדמ"ח, והיא לו בחי"ד סי' רי"ד, השאלה היתה מקרובי מת אחד שנקבר כבר איזה ימים אי שרי לפתוח ולהשים אבן אחת לתוך תארוך בין כליו ומטמוניו והיא מאבני קדש של כותל מערבי, כי הנפטר קנה אותה כמה שנים קודם מותו מחד גברא דאתא מירושלם טובב"א בדמים יקרים, ולפי דעתם רצה הוא שתבוא אותה האבן עמו במחיצתו במקום עפרא דארעא קדישא. והשיב לאיסור מכמה נימוקים, ובתוך דברי תשובתו הביא מדברי הח"ס בחי"ד סי' רס"ד שהזכרניהו בפנים, ונטה קו שהאבן הזאת טעונה גניזה, ופסק לגנוז את האבן בתוך העפר שעל גבי הקבר עיי"ש.

לסוף אות פ"ה:

ומכיון שנתבאר שכל הרחבה של הכוה"מ יש לה דין של קדושת ביהכ"נ אין לשלול מכל מנהגן של כמה מהנשים המחמירות על עצמן שלא לגשת ע"י הכוה"מ בזמן נדושתן ממש, או המורים להן כן, ולראותן כמן המתמיהין, כי כבר ראינו מחמירות כאלה, ושמנהגן נכנס בפנים להזכר בשו"ע, בנוגע לכניסה לביהכ"נ, עיין אור"ח סי' פ"ח ובנו"כ. וכמו"כ מצאנו לתקיפי קמאי וגדולי דורות ומדקדקים במצות שהחמירו ומחמירים על עצמם שלא לגשת ע"י הכוה"מ מבלי שיטבילו לקריין, אי משום תוקף קדושת המקום המקובל, ואי משום חשש לפג יכניסו יד לתוך חורי הכוה"מ שישנם מחמירים בזה משום ביאה במקצת וזאת ממילא אפילו לפי ההנחה המקובלת שאין הכיתול מכותלי העזרה, כמצוין מזה בדברינו בפנים בכמה מקומות, ולכן אין כל מקום ללעוג על כגון מחמירים כאלה הנהגים בצניעות בחומרתם זאת, ולקרותם בשם "מן המתמיהים", ואדרבה יש לראותם כבעלי-מעלה המכבדים קדשי שמים וזוחלים ורועדים ממקום קדוש כזה הסמוך לק"ק ומכוון כלפי שער-י שמים, ומוחזק כשלעצמו לגילוי שכינה. ותבוא עליהם ברכת טוב. ואכמ"ל יותר.

לסוף אות פ"ו.

כלפי זה שכותב הרדב"ו שקרקעית העזרה נתקדשה עד התהום, וכן סותם וכותב שמחילות הפתוחות לעזרה נתקדשו, ולא מחלק בזה בין אם המה פתוחות רק לקדש או כשפתוחות גם לחול, נוסף לציין דעת ספר מגיד מראשית בזה בקו' דרך